

VABAHARIDUS

Taust

Kuni 2015. aastani oli täiskasvanute koolituse seaduses eraldi mõiste vabahariduslik koolitus (1993.a seaduses – vabahariduskoolitus). Täiskasvanute koolitus jagunes: tasemekoolitus, tööalane koolitus ja vabahariduslik koolitus, mis oli sõnastatud: „Vabahariduslik koolitus võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist. Õpe toimub kursuste, õpiringi või muus õppijatele sobivas vormis.“

Eesti Vabaharidusliit ja Eesti Rahvaülikoolide Liit taotlevad vabahariduse mõiste ennistamist täiskasvanute koolituse seaduses.

Pakume välja kaks definitsiooni:

Vabahariduslik õpe on isiksuse arengut, loovust, ettevõtlikkust, kodanikuaktiivsust ja sotsiaalset sidusust arendav (või toetav) üldhariv täiskasvanud õppijatele avatud mitteformaalne õpe, ilma otsese tööalaste kompetentside arendamise eesmärgita.

Vabahariduslik õpe on mitteformaalne täiendusõpe ilma otsese tööalaste kompetentside arendamise eesmärgita.

Vabahariduslik õpe hõlmab lisaks koolitusele ka õpisündmusi, huvi- ja õpinge.

Õpisündmus on eesmärgistatud grupiõpe, mis ei ole õppekavapõhine ja mille lõpetamisel ei väljastata dokumenti. Õpisündmus on ühekordne (nt vestlus- või kultuuriõhtu, konverents).

Huviring on ajaliselt piiritletud eesmärgistatud grupiõpe, mis reeglina ei ole õppekavapõhine (v.a noorte huviringid) ja mille lõpetamisel ei väljastata dokumenti. Huviring toimub teatud perioodi jooksul (nt laulukoor või rahvatantsurühm).

Õpiring - jagatud huvist ja õpivajadusest vabatahtlikult ühinenud õppijate rühm, kes teatud perioodi jooksul plaanipäraselt kokku saab, et juhendaja eestvedamisel oma teadmisi ja oskusi arendada. Juhendamine võib olla roteeruv ja jagatud, juhendaja võib olla rühma liige või väljastpoolt.

Vabaharidus tähendab vabadust õppida olenemata eelnevast haridustasemest, vanusest, sotsiaalsest ja etnilisest kuuluvusest ning muudest teguritest.

Vabaharidus on olemuselt laiem kui täiskasvanute huviharidus, sest sisaldab lisaks ka kodanikuharidust ja enesekohaste oskuste arendamist. Eesti Vabaharidusliit ja Eesti Rahvaülikoolide Liit ei määratle end täiskasvanute huvihariduse pakkujana, kuid seda on kasutatud meie tegevuse määratlemiseks koroonapiirangutega seoses.

Vabaharidus kui tegevus toimub hariduse, kultuuri ja sotsiaaltöö piirimal. Vabaharidusele on iseloomulik, et inimene on õppeprotsessi subjekt, õpe kujundatakse tema vajaduste ja huvide järgi. Samas toetab vabaharidus inimeste valmisolekute kujundamist toimetulekuks erinevate ja sageli kiirelt muutuvate igapäevaste ülesannetega.

Vabaharidus baseerub eelkõige kodanikeühendustel. Vabahariduslikku õpet pakuvad vabahariduslikud koolituskeskused sh rahvaülikoolid jt organisatsioonid, mis tegutsevad mittetulunduslikel alustel.

Vabahariduslik koolituskeskus - vabahariduslikku õpet pakuv mittetulunduslikel alustel tegutsev organisatsioon.

Ülevaade vabaharidusest Põhjamaades

Eesti vabaharidus on inspireeritud Põhjamaadest, kus õppetegevus on suunatud iseseisva, vastutusvõimelise ja ühiskondlikuks dialoogiks valmisoleva inimese kasvamisele.

Vabaharidus Taanis

Kuidas mõistetakse ja defineeritakse vabaharidust?

Taanis on märksõnadeks vaba haridus kõikidele ja võrdsed võimalused sõltumata sotsiaalsest taustast – rahvaharidus (*folkeoplysning*). Täiskasvanuhariduse põhifunktsioon on anda täiskasvanutele võimalus aktiivselt osaleda Taani demokraatlikus ühiskonnas. Nii põhineb täiskasvanuharidus õppijate aktiivsel osalusel ja õpetaja võimel tugineda õppijate kogemustele.

Täiskasvanuharidus jaguneb:

- mitteformaalne täiskasvanuharidus, mis tugineb haridusteadlase Grundtvigi traditsioonidele ja keskendub individuaalsele valikule, see toimub valdavalt vabaihendustes, õppetulemusi ei hinnata ja puuduvad eksamid;
- formaalne täiskasvanuharidus, mis hõlmab nii kutse- kui üldist täiskasvanuharidust ja lõpeb ametlike eksamitega. Õppimine ja õpetamine on siiski inspireeritud Grundtvigi ideest, et õpetaja ja õppija on võrdsed partnerid.

Edasi käsitleme mitteformaalharidust.

Kuidas on vabaharidus kajastatud seadusandluses?

Taani vaba- (rahva-)hariduse seaduse (*Folkeoplysningsloven*) põhjal on vabahariduse eesmärk edendada arusaamist demokraatiast ja kodanikuaktiivsusest, tõsta õppijate üldisi ja ametialaseid teadmisi ning oskusi, et tugevdada inimese võimet ja soovi võtta vastutus oma elu eest ning osaleda aktiivselt ühiskonnaelus.

Valdkonna oluline dokument on ka osapoolte koostöös koostatud dokument „Riiklik visioon Taani rahvaharidusest“ (mitteformaalsest täiskasvanuharidusest, 2014). See toob esile

täiskasvanuhariduse arendamise vajaduse, lähtudes kaasaegsest ühiskonnast. Uute väljakutsetega toimetulekuks on tarvis kaasata erinevaid põlvkondi, panna inimesi kohtuma, õppima ning kujundada aktiivseid ning kaasatud kodanikke ühiste demokraatlike väärtuste elluviimiseks.

Kuidas toimub vabahariduse rahastamine?

Eraalgatusel põhinevate mitteformaalse täiskasvanuhariduse pakujate sissetulek põhineb õppemaksul. Õhtukoole toetavad omavalitsused, kes katavad kuni 1/3 õpetajate ja ruumide kuludest. Ülikoolide pakutavaid kursusi toetab riik samas ulatuses.

Päeva-rahvaülikoolides osalejate õppekulud katab enamasti omavalitsus.

Tunnustatud (sertifitseeritud) rahvaülikoolid saavad märkimisväärset valitsuse toetust.

Lisaks maksavad paljud Taani tööandjad oma töötajate täiendõppe eest ning on palju avaliku ja erasektori koolituste pakujaid, mis aitavad arendada tööalaseid oskusi. Töötud peavad osalema kursustel, mis valmistavad neid ette tööturule naasmiseks.

Taani avaliku ja erasektori investeeringud uute kvalifikatsioonide ja oskuste arendamisse on ühed suurimad Euroopas. Eesmärk on säilitada kõrgelt kvalifitseeritud ja haritud tööjõud, kes suudaks globaalses teadmismajanduses edukalt hakkama saada. Oluline on ka inimeste eneseareng ja hobidega tegelemine. Paljud Taani täiskasvanud käivad kokanduse, maalimise, võõrkeelte, muusika või tantsu tundides enesearengu ja hobidega tegelemise eesmärgil. Paljud need kursused on riiklikult rahastatud või pakutakse minimaalse tasu eest.

Mis institutsioonid pakuvad vabaharidust?

Mitteformaalhariduse pakujad on:

- 1) Õppeliidud/õhtukoolid (*study associations/evening classes*) pakuvad täiskasvanute mitteformaalset õpet, et suurendada inimese üldisi teadmisi ja oskusi (ca 1800). Pakujateks on kohalikud eraalgatusel põhinevad organisatsioonid, millest omakorda enamik kuuluvad ühte viiest riiklikust täiskasvanuhariduse ühendusest (liidust).
- 2) Taani ülikoolide täiendusõppe kursused (*University Extension courses*) pakuvad üldharivat õpet ja loenguid Taani ülikoolide täiendõppega tegelevate osakondade poolt (ca 100 kohalikku üksust).
- 3) Nn päeva - rahvaülikoolid (*Day Folk High Schools*) pakuvad üldharivat või tööellu suundumiseks ettevalmistavat õpet madalama haridustasemega või sotsiaalselt haavatavas olukorras olevatele inimestele (ca 50). Põhinevad eraalgatusel.
- 4) Rahvaülikoolid (*folkehøjskole*) pakutakse lühikursuseid (vähem kui kaks nädalat) ja pikki elukursuseid (rohkem kui 12 nädalat) (70-80). Pikematel kursustel elavad osalejad kohapeal (toimib internaatkoolina). Pikemaajaliste kursustel osalejad on peamiselt noored vanuses 20-24 aastat ja enamik lühiajalistel kursustel osalevatest õppijatest on vanemaealised (60-aastased või vanemad). Põhinevad eraalgatusel. Mõned neist on seotud usuühingute, ametiühingute või valitsusväliste organisatsioonidega. Enamik rahvaülikoole asuvad maapiirkondades ja toimivad ka kohaliku elu ja kultuuri keskustena.

Eristatakse 7 erinevat tüüpi rahvaülikooli:

1. Kristlikud või vaimse (spirituaalse) lähenemisega koolid.
2. Traditsioonilised ja nn Grundtvigi koolid, kus saab valida paljude õppeainete vahel või minna ühe teemaga süvitsi.
3. Võimlemis- ja spordikoolid, kus umbes pool kursusest on pühendatud spordile ja lisaks saab valida erinevaid aineid.
4. Elustiilikoolid, mis keskenduvad nt toitumisele, liikumisele ja isiklikule arengule.
5. Eakate koolid.
6. Konkreetsele valdkonnale spetsialiseeritud koolid, nt film, disain, kunst.
7. Noorte (16–19 aastased) rahvaülikoolid .

Kas vabaharidus on kõigile soovijatele kättesaadav?

Taanis on täiskasvanuharidus hästi kättesaadav, nt on toetused haridusorganisatsioonidele õppe läbiviimiseks, lisatoetused riskirühmadele jm meetmed. Iga kolmas täiskasvanu vanuses 25–64 osaleb aktiivselt elukestvas õppes õppides parasjagu mingil täiendusõppe kursusel.

Allikad:

1. Riiklik visioon Taani rahvaharidusest (2014):
https://kum.dk/fileadmin/_kum/5_Publikationer/2014/Folkeoplysning-vision_nov14__01.pdf
2. Seadus, kus toodud täiskasvanuhariduse rahastamine:
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2011/1251>
3. Taani ametlik koduleht: Elukestev õpe: <https://denmark.dk/society-and-business/lifelong-education>
4. Taani Kultuuriministeerium: <https://kum.dk/ministeriet/lovgivning/folkeoplysning-og-folkehoejskoler>
5. Taani Laste ja Hariduse Ministeerium: Mitteformaalne täiskasvanuharidus:
<https://eng.uvm.dk/adult-education-and-continuing-training/non-formal-adult-education>
6. Taani Rahvaülikoolide Liidu koduleht: <https://www.danishfolkhighschools.com/>
7. Taani Täiskasvanuhariduse Liit (Dansk Folkeoplysnings Samråd)
<https://www.daea.dk/themes/adult-learning-in-denmark/www.dfs.dk>
8. Uuring omavalitsuste seadusemuudatuse praktilisest rakendamisest (jõupingutused demokraatlike põhivabaduste ja inimõiguste vastu seisvate või neid kahjustavate ühenduste vastu). Hindamisaruanne 2020:
https://kum.dk/fileadmin/_kum/2_Kulturomraader/Uddannelse_og_folkeoplysning/Folkeoplysning/Evaluering_af_aendring_af_folkeoplysningsloven.PDF
9. Vabahariduse seadus: <https://danskelove.dk/folkeoplysningsloven>

Vabaharidus Soomes

Kuidas mõistetakse ja defineeritakse vabaharidust?

Soome Haridus- ja Kultuuriministeerium: Vabahariduse eesmärk on edendada inimeste mitmekülgset arengut ning pakkuda õpet, mis toetab elukestva õppe põhimõttel ühiskonna sidusust, võrdsust ja kodanikuaktiivsust. Vabahariduse oluline aspekt on, et kõigil on õigus selles osaleda

Soome Vabaharidusliit: Vabaharidus on vabatahtlik, mitteformaalne õppimine, mille kaudu arendatakse igapäeva- ja tööeluks vajalikke oskusi, omandatakse kutset või jõutakse ülikoolikraadini. Osalemine elukestvas õppes suurendab noorte ja täiskasvanute teadmisi, suhtlemis- ja sotsiaalseid oskusi. Mõjutab kogukonna arengut ja kaasatust

Kuidas on vabaharidus kajastatud seadusandluses?

Soome vabahariduse seadusest

1 § Vabahariduse mõte(idee) ja eesmärgid

Vabahariduse mõte on elukestva õppe põhimõtte alusel korraldada ühiskonna terviklikkust, võrdsust ja kodanikuaktiivsust toetav haridus.

Vabaharidusliku õppe eesmärk on edendada inimeste mitmekülgset arengut, heaolu ja demokraatia, pluralismi, jätkusuutliku arengu, mitmekultuurilisuse ja rahvusvahelisuse realiseerumist. Vabaharidusliku õppe kaudu arendatakse hariduslikku ennastjuhtivust, kogukonda ja kaasatust.

Kuidas toimub vabahariduse rahastamine?

Riik katab umbes pool vabahariduslike organisatsioonide kuludest. Ülejäänud rahastus tuleb õppemaksudest ja omanikelt. Lisaks Haridus- ja Kultuuriministeeriumi poolt kindlaks määratud toetusele saab ministeeriumilt taotleda toetust konkreetsetele arendustegevustele.

Vabahariduslikud institutsioonid võivad saada riigilt toetust vautšeritena õppe läbiviimiseks inimestele, kel on oht jääda õppimisest kõrvale (immigrandid, pensionärid, töötud).

Mis institutsioonid pakuvad vabaharidust?

Vabaharidust pakuvad rahvaülikoolid, täiskasvanute koolituskeskused (*Adult education centres*), õpikeskused (*Learning centres*), spordiorganisatsioonid ja suveülikoolid.

Rahvaülikoolid arendavad õpioskusi, aitavad õppijatel kasvada isiksusena ja ühiskonna liikmena. Rahvaülikooli pidajateks on vabaühendused, sihtasutused ja vahel ka kohalikud omavalitsused. Neis pakutakse ühe aastaseid programme, kuid ka näiteks suvekoole ja nädalavahetuse kursuseid. Peamiselt on õpe mitteformaalne, ennast saab arendada valdkondades nagu näiteks keeled, kunst, kultuur, kommunikatsioon. Rahvaülikoolid teevad koostööd ülikoolidega ja pakuvad ka avatud ülikooli kursusi.

Täiskasvanute koolituskeskused pakuvad piirkonna (kohalik, regionaalne) vajadustest lähtuvat koolitust (nt kodanikukoolitus). Koostöös kõrgkoolidega ka avatud ülikooli kursusi. Õpe toimub

õhtuti, nädalavahetustel, intensiivkursustena, kaugõppena või veebiõppena. Koolituskeskuse pidaja on enamasti kohalik omavalitsus.

Õpikeskuste eesmärk on elukestev õpe, heaolu ja aktiivne kodanikuks olemine, samuti demokraatia edendamine ja kodanikuühiskonna tegevused. Neid peavad kodanikuühendused. Pooled õppekeskuseid toetavatest organisatsioonidest on seotud erakondade või ametiühingutega, ülejäänud on iseseisvad MTÜ-d. Õpe toimub kursuste ja õpiringide vormis.

Suveülikoolid on regionaalsed haridusorganisatsioonid, mis koostöös ülikoolidega pakuvad avatud ülikooli kursusi ja rakendusliku kõrghariduse (*ammattikorkeakoulu*) tasemel kursusi, keeleõpet ja lühiajalist mitteformaalset õpet. Nad pakuvad ka ülikooli tasemel kursuseid kunstis ja kultuuris jne. Põhiosa tegevustest toimub suvel.

Spordiorganisatsioonid pakuvad nii kutse- kui mitteformaalset õpet, võimaldades nii haridust, mis mõjutab positiivselt spordis osalemist, heaolu ja tervist kogu ühiskonnas.

Täiskasvanutel on võimalus õppida kõikidel tasemetel. Informaalne ja mitteformaalne haridus on tunnustatud ja seda arvestatakse (VÕTA) formaalõppes.

Täiskasvanute koolitus võimaldab õppida isiklikest, tööalastest ja tööturu vajadustest lähtuvalt. See võib viia kvalifikatsiooni omandamiseni või olla seotud üldise enesearenguga.

Kokkuvõttes võib öelda, et vabahariduslikud institutsioonid võivad pakkuda nii mitteformaalharidust kui avatud ülikoolide õpet ja kutseõpet. Mitteformaalset haridust tunnustatakse ka formaalõppes.

Kas vabaharidus on kõigile soovijatele kättesaadav?

Võib öelda, et on hästi kättesaadav: toetused haridusorganisatsioonidele õppe läbiviimiseks, lisatoetused riskirühmadele. Erinevad vabahariduslikud organisatsioonid tegutsevad üle riigi: rahvaülikoolide on 77, täiskasvanute koolituskeskuseid on 185, õpikeskuseid 12, spordiinstitutsioone on 14, suveülikoolid tegutsevad 110 kohas. Iga viies elanik on seotud oma huvidest ja vajadustest lähtuva õppega (*self-motivated learning*).

Soome Vabaharidusliitu kuuluvad:

1. Ühendus Rootsikeelne Vabaharidus Soomes
2. Soome Täiskasvanute Koolituskeskuste Liit
3. Soome Rahvaülikoolide Liit
4. Õpikeskuste Liit
5. Elukestva Õppe SA
6. Rootsikeelsete Rahvaülikoolide SA
7. Soome Suveülikoolide Liit
8. Spordikoolide Liit

Allikad:

1. Eurydice Soome haridussüsteemi tutvustus: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/finland_en
1. Soome Haridus- ja Kultuuriministeerium: <https://minedu.fi/en/liberal-adult-education>
2. Vapaa Sivistystyo:
http://www.sivistystyo.fi/doc/julkaisut/VST_brochure_ENG_www_111116.pdf

Vabaharidus Rootsis

Kuidas mõistetakse ja defineeritakse vabaharidust?

Rootsi Kuningriigis ei räägita vabaharidusest, kuid neil on kasutusel rahvahariduse mõiste (rootsi keeles *folkbildning*). *Folkbildning* ehk rahvaharidus on kontseptsioon, mis hoiab koos, tugevdab ja arendab Rootsi ühiskonda ja demokraatiat. Igal aastal osaleb õppeühingute (*studieförbund*, *study association*) ja rahvaülikoolide tegevuses üle miljoni inimese. Rahvahariduse all mõistetakse täiskasvanute koolitust. Rahvaharidus on tasuta ja vabatahtlik selles mõttes, et inimesed valivad ise, kas ja millal nad soovivad osaleda. Rahvaharidus võib olla näiteks uustulnukate rootsikeelne õppimine, erivajadustega inimestega seotud poliitikaõppe õppekavad või üldoskuste (võtmepädevuste) arendamise kursused.

Kuidas on vabaharidus kajastatud seadusandluses?

Rootsis toimib detsentraliseeritud haridussüsteem. Hariduse korraldamise (sh täiskasvanute koolituse) eest vastutavad omavalitsused. Riigipoolne toetus on sätestatud vastava määrusega.

Kuidas toimub vabahariduse rahastamine?

Igal aastal annab riik üle nelja miljardi krooni toetusi riiklikule haridusele demokraatia ja kogukonna kaasamise tugevdamiseks Rootsis. Rahvahariduse katusorganisatsiooni *Folkbildningsrådet* (*The Swedish National Council of Adult Education*) üks olulisemaid ülesandeid on jagada toetusraha rahvaülikoolidele ja õppeühingutele ning tagada selle õige kasutamine.

Mis institutsioonid pakuvad vabaharidust?

Rootsi Kuningriigis toimub suur osa rahvahariduse koolitustest rahvaülikoolides ja õppeühingutes riigi rahalisel toel. Praegu on Rootsis üle 150 rahvaülikooli ja 10 õppeühingut.

*Folkbildningsrådet*i vahendatava riigipoolse toetuse saamiseks peavad rahvaülikoolid vastama mitmetele tingimustele. Igal aastal annab riik rahvaharidusele rohkem kui neli miljardit krooni (nelisada miljonit eurot) ja umbes pool sellest läheb rahvaülikoolidele.

Toetuse saamise tingimused puudutavad peamiselt nelja erinevat valdkonda:

- Organisatsioonilised tingimused: kuidas rahvaülikool on organisatsioonina üles ehitatud ja kuidas seda juhitakse.

- Tingimused tegevuse mahule ja sisule, toetust saab peamiselt üldoskuste koolituste (meie mõistes võtmepädevuste koolitused) ja erikursuste jaoks.
- Abikõlblikkuse ja õppe hindamise tingimused sh tugiteenused, tunnistuse väljastamine jm.
- Demokraatlike põhiväärtuste järgimine, haridusvõimaluste pakkumine vähemate võimlaustega sihtrühmadele.

Kas vabaharidus on kõigile soovijatele kättesaadav (ligipääsetavus: asukoht, erivajadused, majanduslik seis jne)?

Igal aastal osaleb rahvaülikoolide ja õppeühenduste tegevuses üle miljoni inimese. Riigipoolne seisukoht on, et rahvaharidus hoiab koos, tugevdab ja arendab Rootsi ühiskonda ning demokraatiat.

Allikad:

1. Folkbildningsrådet: <https://www.folkbildningsradet.se/>
2. Rootsi haridussüsteem: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/sweden_en
3. Rootsi hariduse riigitoetuse määrus: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2015218-om-statsbidrag-till_sfs-2015-218

Vabaharidus Norras

Elukestev õpe on Norra hariduspoliitika oluline põhimõte. Põhi- ja üldoskuste arendamine ja varasema õppe tunnustamine mängivad täiskasvanuhariduse poliitikas olulist rolli. Lähtutakse humanistlikust täiskasvanute õppimise teoorias ja praktikast, kus valdav on usk iga inimese isiklikku potentsiaali oma oskuste ja pädevuste arendamiseks.

Kuidas mõistetakse vabaharidust?

Eraldi vabaharidusest ei räägita, kuid tähtsal kohal on rahvaharidus (*folkeutdanning*).

Norra täiskasvanuharidus jaguneb formaal- ja mitteformaalhariduseks. Mitteformaalhariduses on pakujateks:

1. Erinevad ühingud (valdavalt MTÜd – *study associations*), kelle peamine eesmärk on võimaldada täiskasvanuile haridust, mis ei ole piiratud õppekavade ja eksamitega. Lisaks mitteformaalõppele saavad nad pakkuda ka ametlikku õpet ja koolitust kõikidel õppetasemetel.
2. Kaugõpe, mis hõlmab paindliku õppe erinevaid vorme kuni erinevate digitaalsete meediumide kasutamiseni. Kursused hõlmavad kõiki õppetasemeid.
3. Rahvaülikoolid (*folkehøgskole*), mille eesmärk on arendada inimeste üldoskusi ja -teadmisi.

Kuidas on vabaharidus kajastatud seadusandluses?

Täiskasvanute koolitust reguleerivad täiskasvanute koolituse seadus (1976) ja haridusseadus (1998).

Lisaks võeti 2010. aastal vastu uus mitteformaalse täiskasvanuhariduse seadus, et reguleerida organiseeritud õppetegevust väljaspool formaalsüsteemi. See reguleerib õppeühingute (*study associations*) rahastamist ja seda haldab *Kompetanse Norges (Skills Norway)*.

Lisaks on eraldi rahvaülikoolide seadus (1984, uuendatud 2002).

Kuidas toimub vabahariduse rahastamine?

Õppeühingute rahastamist reguleerib mitteformaalse täiskasvanuhariduse seadus ja administreerib *Skills Norway*. Toetusi antakse maakonna ametiasutustele, omavalitsustele, organisatsioonidele ja asutustele, ettevõtetele ja üleriigilistele ettevõtete ühendustele vastavalt täiskasvanute koolituse seaduse nõuetele. Õppeühendused võivad toetusi saada ka riiklikest fondidest. Toetusi makstakse vastavalt õppetundidele või ka nt pedagoogilise arendustöö eest. Õpiühingute oluliseks rahastamisallikaks on ka osalejate tasud

Rahvaülikoolid saavad tegevustoetust, mis koosneb kolmest komponendist: põhitoetus, toetus ühe õpilase kohta ja toetus üürikuludeks. Seda vahendab haridus- ja teadusministeerium ning toetust peab kasutama ainult õppijate huvides.

Rahvaülikoolidel peab olema enesehindamise ja kvaliteedi tagamise kord, igal aastal peab koostama (sh kaasates personali ja õppijaid) ja avalikustama enesehindamise aruande.

Mis institutsioonid pakuvad vabaharidust?

Norras on 2021. a 84 rahvaülikooli, 34 on kristlikud rahvaülikoolid ja 50 nn liberaalsed. Rahvaülikoolide eesmärk on elukestva õppe ja üldteadmiste edendamine, õppe lõppedes ei saa akadeemilisi kraadi. Õppijaid on ühes rahvaülikoolis keskmiselt 100 ja klassis 10-20. Õppeaasta Norra rahvaülikoolis kestab üheksa kuud, augustist maini. Enamik õpilasi tuleb rahvaülikoolid kohe pärast keskkooli (gümnaasiumi) lõpetamist ja on vanuses 18–25 aastat, Ühelgi rahvaülikoolil pole vanuse ülempiiri. Enamus rahvaülikoolidest pakub ka kohapeal elamise võimalust (internaatkool, *boarding school*). Rahvaülikoolides ei ole formaalseid eksameid, on kirjalikud lõputööd või õpitut analüüsiv ülevaade. Rakendatakse vaba õppekava, mis tähendab, et seda saab individuaalselt täiendada vastavalt õppija soovidele.

Rahvaülikoolide katusorganisatsiooniks on Norra Rahvaülikoolide Liit (*Norwegian Folk High School Council*).

Teisi õppeühendusi koondab *Voksenopplæringsforbundet (The Norwegian Association for Adult Learning - NAAL)*, mille liikmeks on 14 valitsuse poolt tunnustatud heakskiidetud täiskasvanuhariduse ühendust, mis omakorda koondavad 475 üleriigilist täiskasvanuhariduse vabühendust.

Kaugõppe pakujate katusorganisatsiooniks on *Fleksibel utdanning Norge (Flexible Education Norway, FUN, 50 liiget)*.

Palju toimub vabatahtlikku tegevust ja ühisüritusi teiste MTÜde ja organisatsioonidega (sh kultuuri- ja naisühendused, parteid ja rahvaliidumised) nagu konverentsid, käramised, mõttetalgud, meediasündmused kultuurivaldkonna tähtpäevadel, koolitajate koolitused, et tihendada koolitajate vahetust maakonniti jne mida juhivad ja korraldavad õppekeskused.

Kas vabaharidus on kõigile soovijatele kättesaadav?

Võib öelda, et Norra riik väärtustab elukestvat õppimist. Näiteks täiskasvanuhariduse katusorganisatsiooni NAAL liikmed pakuvad aastas ca 45 000 kursust 500 000 osalejale, lisaks rahvaülikoolides ja kaugõppe vormis õppijad.

Allikad:

1. FUN: <https://fleksibelutdanning.no/om-fun/english/>
2. Kompetanse Norge (Skills Norway): <https://www.kompetansenorge.no/English/Adult-learning-in-Norway/>
3. Norra rahvaülikoolid: <https://www.folkehogskole.no/>
4. Rahvaülikoolide seadus: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2002-12-06-72>
5. The Norwegian Association for Adult Learning (NAAL): <http://www.vofo.no/en/>
6. Täiskasvanuhariduse rahastamine Norras: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/norway/adult-education-and-training-funding_en
7. Voksenopplæringsforbundet (The Norwegian Association for Adult Learning): <http://www.vofo.no/en/>

Vabaharidus Islandil

Kuidas mõistetakse ja defineeritakse vabaharidust?

Seaduses on defineeritud täiskasvanute haridus (täiendõpe): igasugune õpe ja nõustamine, mis vastab madala haridustasemega inimeste vajadustele ja pole organiseeritud keskhariduse ega ülikoolide seaduse alusel. Täiskasvanute haridus peaks olema suunatud sellele, mis on vajalik inimestele aktiivselt ühiskonnas osalemiseks, samuti ettevõtluse ja majanduse vajadustele vastamiseks. Seda peaks olema võimalik omandada paralleelselt töölkäimisega.

Vaba- ega rahvaharidust pole eraldi defineeritud.

Kuidas on vabaharidus kajastatud seadusandluses?

On olemas täiskasvanute koolituse seadus ja avalike koolide seadus (reguleerib rahvaülikoolide tegevust).

2010. a vastu võetud täiskasvanute koolituse seaduse eesmärk on ühelt poolt madala haridustasemega õppijate vajaduste ja teisalt tööturu vajaduste rahuldamine, et riigis olek rohkem kaasaegsete teadmiste ja oskustega töötajaid. Täiskasvanute koolituse seaduse alusel toimuv õppetöö maht väljaspool gümnaasiume ja ülikooli on pärast seaduse vastuvõtmist suurenenud.

Kuidas toimub vabahariduse rahastamine?

Erinevalt teistest Põhjamaades ei rahasta enamust täiskasvanute koolitusest riik ega kohalikud omavalitsused.

Näiteks ametialase koolituse puhul võivad töötajad taotleda juba tasutud kursusetasude osalist või täielikku tagasimaksmist või neile võimaldatakse tasuta sissepääs tööandjate või ametiühingute korraldatud ja toetuste kaudu rahastatud kursustele.

Oluline tähtsus on Haridusfondil (*Education Fund*), mille rahastus toimub riigi, omavalitsuste liidu, töötajate liitude ja ettevõtete liidu koostöös. Haridusfondi roll on määratletud täiskasvanute koolituse seaduses. Selle kohaselt on fondi eesmärk pakkuda õppimisvõimalusi madala haridustasemega täiskasvanutele. Ministeeriumiga sõlmitud teenuslepingu alusel vastutab Haridus- ja Koolitusteenuste Keskus (*Fræðslumiðstöð atvinnulífsins / Education and Training Service Centre*).

Täiskasvanu hariduse institutsioonid võivad teenida sissetuleku ka õppemaksudest.

Riigis toimib õppepakujate akrediteerimise süsteem (Euroopa kvaliteedimärk EQM).

Mis institutsioonid pakuvad vabaharidust?

Elukestva õppe keskused tegutsevad Islandi erinevates kohtades. Nende roll on tugevdada hariduse mitmekesisust ja kvaliteeti ning julgustada üldist osalemist elukestvas õppes.

Täiskasvanute koolitust pakuvad elukestva õppe keskused, ametiühingud, ettevõtted, ühendused jt st seda võivad teha nii tulu teenivad kui mittetulunduslikud institutsioonid.

Elukestva õppe keskused (täienduskoolituskeskused, ca 10), mis paiknevad üle Islandi ja mida toetavad kohalikud omavalitsused, ametiühingud ja ettevõtted.

Täiskasvanute keskkoolid, kus pakutakse nii päeva- kui õhtuõpet, samuti täiend- või ümberõppe kursusi koostöös ametiühingute, töötajate ühenduste, tööandjate ja teiste osapooltega. Õppijad katavad ise kuni kolmandiku õppetööga seotud kuludest.

Ka ülikoolidest (7) enamikul on oma elukestva õppe keskused, mis teevad omakorda koostööd eelnimetatud täienduskoolituskeskustega.

Ametiühingud pakuvad oma liikmetele mitmesuguseid täiend- ja ümberõppimisvõimalusi (kutse- ja ametialast koolitust).

Täiskasvanuhariduse pakujad, kes tegutsevad väljaspool ametlikku haridussüsteemi, on koondunud katusorganisatsiooni *Leikn* (Islandi Täiskasvanuhariduse Ühendus / *The Association for Adult Learning in Iceland*).

Kas vabaharidus on kõigile soovijatele kättesaadav?

Nn madalama konkurentsivõimega inimeste ligipääs haridusele on majanduslikus mõttes o hea, sest riigis on suureks probleemiks madala haridustasemega inimeste suur osakaal (kolmandik tööealistest inimestest). Kesk- ja kõrgharidusega inimestel puudub ligipääs haridusfondi toele ja

fondi poolt rahastatud kursustele. Kõige keerulisel on inimestel, kes ei ole madala haridustasemega, kuid on tööturult lahkunud õnnetuse või haiguse tõttu.

Head on töötajate liitude liikmete võimalused õppida ja saada selleks toetusi.

Regionaalselt paiknevad elukestva õppe keskused üle Islandi ja palju kasutatakse e-õpet, seega on geograafiline kättesaadavus hästi lahendatud.

Allikad:

1. Islandi haridusfond: <https://frae.is/fraedslusjodur/>
2. Islandi riigiportaal:
https://vefur.island.is/en/education_and_society/schools_of_all_levels/lifelong_learning/
3. Islandi täiskasvanuhariduse ülevaade: <https://epale.ec.europa.eu/et/node/3328>
4. Islandi valitsus: <https://www.government.is/topics/education/adult-education/>
5. Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (FA) (The Education and Training Service Centre (ETSC)):
6. <https://frae.is/um-fa/about-us/>
7. SÍMEY: www.simey.is
8. Täiskasvanute koolituse seadus: <https://www.althingi.is/lagas/150c/2010027.html>

Koostajad:

- Ena Drenkhan, Eesti Vabaharidusliit
- Margit Düüna, Eesti Vabaharidusliit
- Ingrid Leinus, Eesti Rahvaülikoolide Liit
- Aksel Lõbu, Eesti Rahvaülikoolide Liit

Oma panuse andsid kommentaaride ja ettepanekute kaudu: Jüri Ginter, Tiina Jääger, Riina Kütt ja Reet Valgmaa.